

DE ZOOGDIERFAUNA VAN GOEREE-OVERFLAKKEE

DOOR A. VAN WIJNGAARDEN

Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurleebond (R.I.V.O.N.)
R.I.V.O.N.-mededeling No. 110

Er is betrekkelijk weinig gepubliceerd over de landzoogdieren van Goeree-Overflakkee. Toch biedt het onderzoek van deze groep interessante aspecten. Na een vergelijkend onderzoek in juni 1961 kan het volgende omtrent de verschillende soorten worden medegedeeld.

De nummers achter de terreinen zijn een aanwijzing voor de plaatsen waar stelselmatig vallen zijn geplaatst. Deze plaatsen zijn vermeld en nader beschreven in tabel 1.

1 - Incidentele gegevens over landzoogdieren

Egel (Erinaceus europaeus L.)

Egels zouden over het gehele eiland voorkomen. In het schurvelingen-gebied rond Ouddorp en Goedereede zouden zij zelfs talrijk zijn. Ondanks nauwlettend speuren werd er in juni 1961 geen enkele egel waargenomen. Eén waarneming is afkomstig van het fort bij Ooltgensplaat (jan. 1961).

Bosspitsmuis (Sorex araneus L.)

Deze soort werd gevangen in de inlaag tussen De Val en de haven van Ouddorp en in de ruige, deels met riet begroeide bermen en overhoekjes ten oosten van de haven van Ouddorp aan de zeedijk (nrs. 18 en 19). Een doodgereden exemplaar werd aangetroffen op de Dijkstelweg.

Dwergspitsmuis (Sorex minutus L.)

Deze soort was nog niet van het eiland bekend. In braakballen uit Sommeldijk werden nu echter de resten van tenminste 3 exemplaren aangetroffen.

Waterspitsmuis (Neomys fodiens Schreb.)

Ook deze soort was nog niet van het eiland bekend. Hij werd gevonden in braakballen uit de gemeente Sommelsdijk.

Mol (Talpa europaea L.)

Mollen zouden over het gehele eiland verspreid voorkomen. Eigen waarnemingen bevestigden dit: Kwade Hoek (Goedereede), diverse terreinen in de gemeente Ouddorp (Springertpolder, Dijkstelweg, Preekhilpolder, bij weel De Vingerling), langs de weg bij Stellendam, op fort bij Ooltgensplaat, bij de Galathese Haven en bij Melissant.

Rosse woelmuis (Clethrionomys glareolus Schreb.)

Hoewel er voor deze soort geschikte terreinen aanwezig zijn, zijn er geen rosse woelmuizen van het eiland bekend. In de heggen en houtwallen ten westen van Ouddorp, die als biotoop stellig in aanmerking komen, is het ook niet gelukt rosse woelmuizen te bemachtigen.

Woelrat (Arvicola terrestris L.)

Deze soort is nu bekend van de gemeenten Ouddorp (Springertpolder, gracht Oude Schans aan de zeedijk (20), sloot achter de asfaltdijk bij het Flauwe Werk, sloot in De Eng direct achter de zeeduinen en centrale verwarmingskelder lichttoren Westhoofd) en van Stellendam (bij het dorp). De woelrat zou over het gehele eiland voorkomen. Uit de literatuur sēw hij bekend van Stellendam en Nieuwe Tonge.

Aardmuis (Microtus agrestis L.)

Het voorkomen van deze soort op het eiland is nog niet aangetoond.

Veldmuis (Microtus arvalis Pall.)

Deze soort is alleen uit braakballen bekend van Ouddorp en Sommelsdijk. Er werden nog geen exemplaren gevangen.

Noordse woelmuis (Microtus oeconomus arenicola De Selys Longch.)

Uit braakbal-analyses was deze soort bekend van Ouddorp (Punt) en Sommelsdijk, terwijl vroeger exemplaren gevangen zijn buitendijks bij Stad aan 't Haringvliet en op de Scheelhoek. Ook in veek aan de dijk van de Kroningspolder (Stellendam) komt deze soort voor. In het tweede gedeelte van deze publikatie wordt nog nader ingegaan op het voorkomen van deze soort op het eiland.

Dwergmuis (Micromys minutus Pall.)

Deze soort is volgens onderzoek van braakbalmateriaal bekend van Goedereede en van Ouddorp.

Bosmuis (Apodemus sylvaticus L.)

Deze soort is uit braakbalmateriaal bekend van Ouddorp en Sommelsdijk. Een dood juveniel exemplaar werd gevonden in de lage duintjes op de Kwade Hoek (Goedereede). Bosmuisssporen waren talrijk in de zeereep bij paal 22 en elders (Ouddorp).

Bruine rat (Rattus norvegicus Berkenh.)

Bruine ratten zijn van alle gemeenten van het eiland bekend.

Huismuis (Mus musculus L.)

De huismuis komt op tal van plaatsen in Goedereede en Ouddorp voor. Uit braakbalgegevens is hij ook uit Sommelsdijk bekend.

Konijn (Oryctolagus cuniculus L.)

Deze is in de gehele duinstreek talrijk. In 1961 was er opnieuw myxomatose uitgebroken.

Haas (Lepus europaeus Pall.)

Hazen leven over het gehele eiland verspreid. Volgens literatuurgegevens bekend van Dirksland, Middelharnis en Sommelsdijk. Volgens eigen waarnemingen ook voorkomend in Goedereede (Kwade Hoek), Ouddorp (Springertpolder, Preekhilinaag), Oude Tonge en Ooltgensplaat (fort).

Eekhoorn (Sciurus vulgaris L.)

Deze soort ontbreekt op het eiland.

Otter (Lutra lutra L.)

Voor enkele jaren is er een klein exemplaar gevangen in de omgeving van Ouddorp. Vroeger was de soort inheems op het eiland en werden zij geregeld gevangen, bijv. onder de duikers in de poldertjes gedurende strenge winters. Als strandwild komt de otter echter niet meer op het eiland voor.

Hermelijn (Mustela erminea L.)

Hermelijnen komen over het gehele eiland voor. Ze zijn bekend van Ouddorp (Flauwe Werk), Ooltgensplaat en Stad aan 't Haringvliet en van Dirksland en Goedereede.

Wezel (Mustela nivalis L.)

Ook deze soort komt over het gehele eiland verspreid voor. De soort is bekend van Goedereede, Middelharnis, Ooltgensplaat, Ouddorp, Stad aan 't Haringvliet en Stellendam.

Bunzing (Putorius putorius L.)

Deze soort ontbreekt op het eiland.

Vleermuizen (Chiroptera) komen op het eiland voor. Zij zijn plaatselijk zelfs beslist vrij talrijk. Op één rit van Ouddorp naar kampeerterrein De Toekomst (2 km) werden bijv. op een avond 14 exemplaren gezien. Ook rond de boerderij Hoogerhuis vlogen meer exemplaren. Het is niet bekend tot welke soorten deze vleermuizen behoorden. Van het fort van Ooltgensplaat zijn grootoorvleermuizen (*Plecotus auritus* L.) en baardvleermuizen (*Myotis mystacinus* (Kuhl)) bekend (jan. 1961).

Volgens recent onderzoek (één dag in januari en vier dagen in juni) kon de aanwezigheid van 9 landzoogdiersoorten worden vastgesteld, die voordien van het eiland onbekend waren, te weten:

dwergspitsmuis (*Sorex minutus*),
waterspitsmuis (*Neomys fodiens*),
veldmuis (*Microtus arvalis*),
bosmuis (*Apodemus sylvaticus*),
huismuis (*Mus musculus*),
otter (*Lutra lutra*),
hermelijn (*Mustela erminea*),
baardvleermuis (*Myotis mystacinus*),
grootvleermuis (*Plecotus auritus*).

2 - Het voorkomen van de noordse woelmuis op Goeree-Overflakkee

Van 26 juni tot 1 juli 1961 werd in het kader van een algemeen oriënterend onderzoek naar de flora en fauna van de Kop van Goeree een detailonderzoek ingesteld naar de verspreiding van de noordse woelmuis (*Microtus oeconomus arenicola* De Selys Longchamps) op het eiland Goeree. Dit onderzoek hield mede verband met een landelijke oecologisch-geografische inventarisatie van deze zeldzame woelmuissort.

De noordse woelmuis is een boreale (noordelijke) soort. Naar men aanneemt is deze onder invloed van de concurrentie met andere woelmuissoorten, bv. de veldmuis, naar het noorden teruggedrongen. In Nederland heeft zich een relict-populatie staande kunnen houden op enkele eilanden (Texel, Noord-Beveland), waar tot op heden de veldmuizen nog niet zijn binnen gedrongen, of in bepaalde natte of periodiek overstromde biotopen, die voor veldmuizen onbewoonbaar zijn. Er heeft zich tijdens de lange isolatie van deze relict-populatie van het hoofdareal in Noord-Europa een aparte ondersoort ontwikkeld: *Microtus oeconomus arenicola* (De Selys Longch.).

Het gehele eiland werd doorkruist. In alle mogelijk voor de soort geschikte biotopen werden klapvalletjes geplaatst.

In het reservaat Kwade Hoek, waar de soort in de natte duinvalleien

werd verwacht, werden slechts op een drietal plaatsen noordse woelmuizen gevangen. Zij bleken uitsluitend voor te komen daar waar dichte zeerusvelden (*Juncus maritimus*) beschutting gaven tegen vertrappen van het biotoop door het vee en in zeer licht begraaide percelen in zeebiesvegetaties (*Scirpus maritimus*). Als voedselplanten werden in deze terreinen aangetroffen: riet (*Phragmites communis*), rood zwenkgras (*Festuca rubra*) (veel), ronde rus (*Juncus gerardi*), fioringras (*Agrostis stolonifera*) en kweek (*Agropyron repens*). De indruk werd verkregen, dat zeebies en zeerus niet gebruikt worden als voedselplant, maar dat zij slechts dienst doen als dekking, voornamelijk tegen het vee.

In aansluiting op de valleien van de Kwade Hoek werden alle op de stafkaart 1 : 25000 ingetekende poeltjes in de gehele duinstreek bezocht (Oost-, Middel- en Westduinen, Westhoofdduinen, smalle duinreeks tussen Westhoofd en Kwade Hoek). De oevers van deze poeltjes bleken echter zonder uitzondering door vee zo zeer vertrapt te zijn, dat er geen noordse woelmuizen konden leven.

In de polders werden vervolgens vele slootoevers onderzocht. Er waren daar wel talrijke sporen van woelratten, er werden echter geen noordse woelmuizen gevangen.

De inlagen bleken weer goede biotopen voor de noordse woelmuis. In de Preekhilinaag kwamen zij dan ook weer voor. Zij waren vooral talrijk in de zeerusvegetaties, minder talrijk in de zeebiesbegroeiingen en in de rietvelden. De andere inlagen, tussen De Val en de haven van Ouddorp, waren te intensief beweid. Er werden daar geen noordse woelmuizen gevangen.

Een zeer gunstig biotoop bleken de lage hoekjes te zijn, gelegen direct aan de zeedijk ten oosten van de haven van Ouddorp. Deze terreintjes danken hun ontstaan aan het uitgraven van klei t.b.v. dijkbouw en -onderhoud. Zij zijn veelal met riet en zeebies begroeid. De noordse woelmuizen kwamen daar beslist talrijk voor.

In het in juni 1961 droogliggende weeltje De Vingerling, begroeid met zeebies en zelfs zeekraal (*Salicornia europaea*), heeft zich een vergelijkbare situatie ontwikkeld, evenals in de oeverstrook langs het kanaal ten zuidwesten van Goedereede, waar zich een rietkraag heeft ontwikkeld. Ook op deze plaatsen werden noordse woelmuizen gevangen.

Uit het voorgaande blijkt, dat de noordse woelmuis op Goeree in beginsel wel overal in zilte vegetaties op vochtige plaatsen voorkomt, maar dat de soort hier, zoals dat ook elders is geconstateerd, door begrazing sterk is teruggedrongen. Op Goeree zijn daardoor nog slechts enkele geschikte biotopen over. Bij matige begrazing kan hij zich nog in de prikkelige bastions van de dichte en ruige zeebiesvegetaties handhaven, Verdwijnt deze plant, dan zijn ook de noordse woelmuizen verdwenen. Wil men deze soort voor het eiland redden, dan is de instelling van reservaten onontbeerlijk.

Er zijn reeds enkele reservaten gerealiseerd. Hun aantal is evenwel voor de noordse woelmuis nog niet voldoende. Bij het beheer van de reservaten zou met de levensvoorwaarden van de noordse woelmuizen rekening dienen te worden gehouden.

Literatuur

- LAAR, V. VAN, 1959 - Nieuwe gegevens over de landzoogdierfauna van het Deltagebied. *Natura* 56, pp. 26-32.
- LAAR, V. VAN, 1960 - Nieuwe gegevens over de landzoogdierfauna van het Deltagebied. II *Natura* 57, pp. 136-142.
- WIJNGAARDEN, A. VAN, 1954 - De biologie van de bestrijding van de woelrat, *Arvicola terrestris terrestris* (L.), in Nederland. Diss. Leiden, 147 pp.
- WIJNGAARDEN, A. VAN en H. DE VRIES, 1953 - De verspreiding van het geslacht *Rattus* in Nederland. *De Levende Natuur* 56, pp. 32-35.

Tabel 1

Lijst van vangplaatsen en vangresultaten landzoogdierenonderzoek op Goeree-Overflakkee, juni 1961

1. Heg en wal op kampeerterrein De Toekomst (Ouddorp). 4 nachten, 35 valletjes: niets.
2. Transsect door eerste vallei Kwade Hoek (Goedereede). 60 vallen: 2 ex. *Microtus oeconomus* in zeebiesvegetatie bij poeltje.
3. Zeerusveld in tweede vallei Kwade Hoek (Goedereede). 40 vallen: niets.
4. Idem. 20 vallen: 1 ex. *Microtus oeconomus*.
5. Idem. 20 vallen: niets.
6. Eerste vallei Kwade Hoek, in zeerusveld langs zandige kreek. 20 vallen: niets.
7. Bij Lichtopstand in duindoorn (gem. Goedereede). 20 vallen: niets.
8. Slenk in natuurreservaat Kwade Hoek, begroeid met zeebies, zeer licht beweid. 40 vallen: niets.
9. Idem. 20 vallen: niets.
10. Duindoornstruweel direct naast slenk nr. 8. 20 vallen: 1 *Microtus oeconomus*.
11. Idem. 20 vallen: niets, 1 juv. ex. *Apodemus sylvaticus* gevonden.
12. Hooiland binnen de duinen bij paal 8. 20 vallen: niets.
13. Slootrand binnen de duinen bij De Eng: veel bijtsel van *Arvicola terrestris*. 10 vallen: niets.
14. Preekhilinlaag (gem. Ouddorp), zeeruszone. 35 vallen, 2 nachten: resp. 2 en 4 ex. *Microtus oeconomus*.
15. Preekhilinlaag, dwarstranssect. 48 Longworthtraps. niets.
16. Inlaag aan Oudelandse Zeedijk (gem. Ouddorp). 40 vallen: 1 *Sorex araneus*.
17. Berm met riet ten oosten van de haven van Ouddorp onder aan zeedijk. 40 vallen: 1 *Microtus oeconomus*.
18. Driehoekig, laag overhoekje onder aan de zeedijk (gem. Ouddorp), veel riet en hoog gras. 40 vallen: 1 *Sorex araneus* en 5 *Microtus oeconomus*.
19. Overhoekje, laag, onder aan zeedijk bij knik van zeedijk (gem. Ouddorp). 30 vallen: 1 *Sorex araneus* en 2 *Microtus oeconomus*.
20. Fortgracht Oude Schans (gem. Ouddorp). 20 vallen: 1 *Arvicola terrestris*.
21. Overhoek met riet begroeid ten oosten van Oude Schans (gem. Ouddorp). 20 vallen: 1 *Microtus oeconomus*.
22. Weel De Vingerling (gem. Ouddorp). 40 vallen: 2 *Microtus oeconomus*.
23. Kanaal ten zuidwesten van Goedereede (gem. Goedereede) zijde Schelppad. 20 vallen: 1 *Microtus oeconomus*.

In 840 valnachten werden 16 exemplaren *Microtus oeconomus*, 3 exemplaren *Sorex araneus* en 1 exemplaar *Arvicola terrestris* gevangen (2,4 %).

De proefvlakken 1 t/m 11 en 23 lagen in de gemeente Goedereede, 11 t/m 22 in Ouddorp. Gevangen werd van 26 juni t/m 1 juli op proefveld 1, 27 en 28 juni op de proefvlakken 1 t/m 12, van 28 juni t/m 30 juni op proefvlak 13, van 29 juni t/m 30 juni op de proefvlakken 15 t/m 23.

Landzoogdieren op Goeree-Overflakke, juni 1961
 Verspreidingsgegevens per gemeente

TABEL 2

Gemeente	<i>Erynae.</i>	<i>Sorex. ar.</i>	<i>Sorex min.</i>	<i>Neomys f.</i>	<i>Talpa europ.</i>	<i>Arvicola t.</i>	<i>Micr. oecon.</i>	<i>Micromys m.</i>	<i>Apodemus s.</i>	<i>Rattus norveg.</i>	<i>Mus musc.</i>	<i>Myocastor</i>	<i>Oryzolagus</i>	<i>Lepus</i>	<i>Lutra l.</i>	<i>Must. erm.</i>	<i>Must. niv.</i>	<i>Capreolus c.</i>	<i>Myotis myst.</i>	<i>Plecotus ans.</i>	
Bommel, Den																					
Dirksland		102			R		R	102	R	37 37	R		R	102	R	R	R				
Goedereede										37											
Herkingen										37											
Meisant					M					37											
Middelharnis										37											
Ooltgensplaat										37											
Ouddorp										37											
Sommelsdijk										37											
Stad aan 't Haringvliet										37											
Stellendam										37											
Stellendam-Scheelhoek										37											
Tonge, Nieuwe Tonge, Oude										37											
Goeree-Overflakke										37											

19 Gegevens medewerkers Plantenziektenkundige Dienst tot

1-8-1957.

33 Wijngaarden, A. van, 1954 (zie literatuur).

37 Wijngaarden, A. van en H. de Vries, 1953 (zie literatuur).

71 Laar, V. van, 1959 (zie literatuur).

102 Laar, V. van, 1960 (zie literatuur).

Bb Braakballenonderzoek R.I.V.O.N. (H. de Vries)

S Gegevens Hr. Sonies, preperateur te Groningen.

R Eigen waarnemingen.

M Mededeling derden.